

Stille dagen in Maastricht

Door WILLEM K. COUMANS

Overleven in november

I
November is de haveloze onder de maanden, een ondergeschoven kind dat zich niet weet te gedragen. Zo kan men zich voelen, als november, klam en mistroostig, in ongekleurd namiddaglicht.

Zelfs als een gouden zonnetje schijnt is november gedoemd een maand van melancholie en lege harten te zijn, een valkuil voor eenzamen die de doodssnik van december vrezem.

Wijs me de dichter die over november opgewekte tonen aanslaat. Nog mild is Jan Eijkelboom in zijn recente bundel *Hora Incerta* waar het heet:

*In de voorlaatste maand
is het vaak maandagmorgen,
een man die in de stille regen
vrog naar zijn werk toe moet.*

Jacques Bloem daarentegen, als geen ander vertrouwd met de haveloosheid van november, zei er dit van in zijn *In memoriam*:

*Nu weer hervind ik mij in het gewijde
Seizoen, waar de gevallen bladeren
zijn
Als het vaag zonlicht van een dood
getijde
En denk: hoe lang nog leef ik in dien
schijn?*

*Wat blijft ons over van dit lange
derven,
Dat leven is? Wat, dat ik nog beger?
Voor hem en mij een herfst, die niet
kan sterven:
Zon, mist en stilte, en dan voor
immermeer.*

*Wat ook blijft? Het besef 'Hoe zeer
veel stiller dood dan slapen is;/Dat
het daagelijks wonder is, te leven,/En
elk ontwaken een herrijzenis.*

II
Een herrijzenis. Zo noemt ook Michel Tournier in zijn *Vrijdag of het andere eiland* het ontwaken, waarop de slaper het minst is voorbereid. „Geen enkele nachtmerrie schokt hem zo zeer als deze plotselinge overgang naar het licht, naar een ander licht. Er is geen twijfel aan of voor iedere slaper is zijn slaap definitief. De ziel

verlaat zijn lichaam met snelle wieslag, zonder om te kijken, zonder enige gedachte aan terugkeer. Zij heeft alles vergeten, alles in het niets geworpen, en dan is er plotseling een ruwe kracht die haar dwingt terug te gaan, haar oude lichamelijke omhulsel, haar gewoonten, haar uiterlijke gedaante weer op zich te nemen.”

III
Leven en dood in Maastricht. Een beeld voor november. Als de beeldengroep van Han van Wetering er staat, na de onthulling komende week zondag, zal het zijn alsof die er altijd al gestaan heeft, onder de platanen op het Vrijthof, dat het hart van Maastricht heet te zijn.

Vrijthof, bij die naam herleeft heel het roerige verleden van Maastricht, waarvan het het schouwtoneel was, in gelukkige maar ook in godsgroewelijke tijden, wanneer de vijand in de stad was of een besmettelijke ziekte als de pest heerste, die een ijskoude hand uitstak en lijkengur verspreidde. De dood was hier kind aan huis.

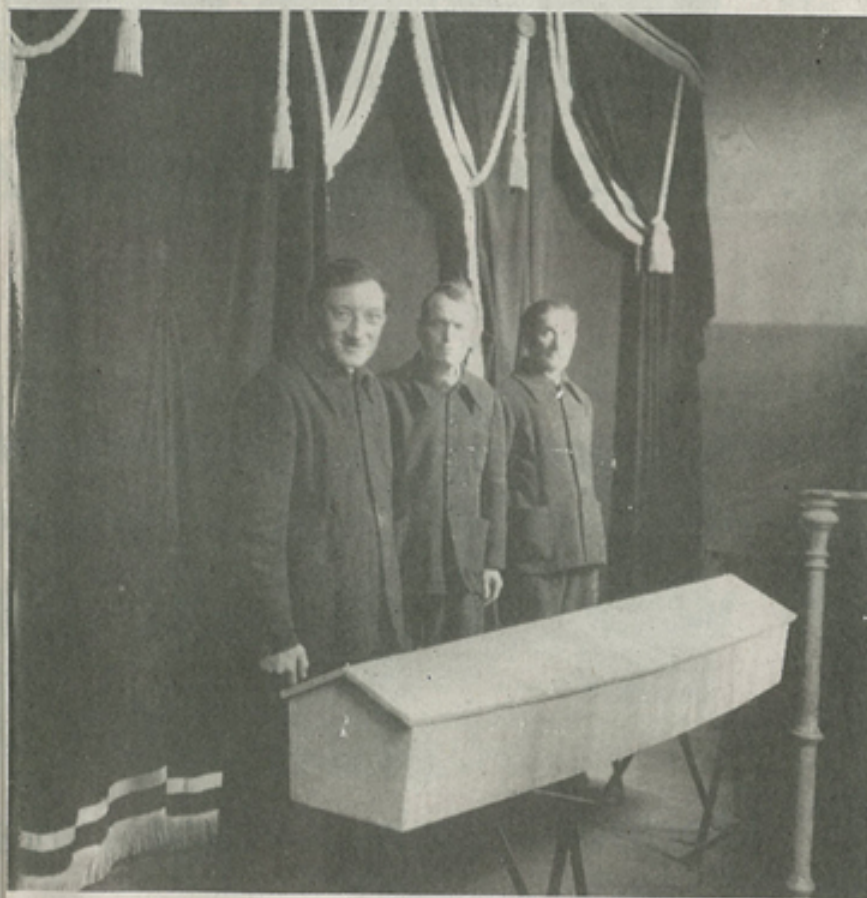
Wierookgeur is het Vrijthof vertrouwd, maar ook de geur en smaak van bloed, dat hier vloeide. Mag ik herinneren aan het schavot dat hier stond? Het mag. Aan kijklustigen geen gebrek als de beul zijn werk deed, zijn voeten in het bloed van ketters en verraders, maar vooral toch van het 'zwijn der Ardennen', bloedend als een rund.

Hier is hevig geleefd en gestorven. De kindersterfte was groot, vooral in de tijd dat de hoeden hoog en de lonen laag waren. Het flanerende volkje op het Vrijthof had daar gelukkig geen last van. Dat ging met een boek vol zilverwerk naar de kerk en genoot na afloop van de militaire parade.

Het vulgare volk zoop en hoste, dansen kun je het niet noemen, en liet carnaval ontstaan. Carnaval is volks

en vulgair, met heel de grootte en heel de verschrikking van het vulgare, oordeelde Heinrich Böll over het Keulse carnaval. Het Maastrichtse carnaval, de Bonte Storm, die alle kiemen in zich draagt van het zich als een epidemie gedragende 'Zaate herremenieke', is nog heviger, een stuip, een gril. Carnaval komt hier pas echt uit het volk voort, in Maastricht is het sinds de dansepandemie in de middeleeuwen – onder het geweld van de hossende menigte stortte de houten Maasbrug in en honderden Maastrichtenaars verdronken – vooral een uiting van levensdrift. Een roes waaraan men zich overgeeft, de levenssappen gaan stromen. Pierre Kemp, de dichter die zich een 'geparfumeerd lijk' waande, noemde het Maastrichtse carnaval een 'verchristelijkt brons' – en ik hoef maar naar de beeldengroep van Han van Wetering te kijken om die dichterlijke uitspraak bevestigd te zien: dit beeld, dat een straatbeeld wil zijn, monument voor het 'Zaate herremenieke' – maar dat is het natuurlijk niet –, raakt niet alleen aan de hysterie van het volkse carnaval, het draagt in zich alle sporen van uitzinnige gekkigheid en het belichaamt Maastrichtse levensdrift, die tot het uiterste gaat en niet schroomt alle grenzen te overschrijden.

Vijf personages stormen het Vrijthof op. Een kakofonie van klanken, oermuziek. Brooddronken, een steen des aanstoots, blijven zij even staan. Dan stormen ze verder, blazen zich de longen uit het al danig verzwakte lijf, geven uiting aan hun levensdrift, die ook doodsdrijf zou kunnen zijn. Dit is geen lief of zachtzinnig beeld, veeleer een rauwe en groteske verbeelding, verankerend in Maastrichtse grond; een getuigenis voor alle tijden van extatisch verlangen en rebelse drift.

V
Wat doet het licht in november? Op het Onze Lieve Vrouweplein straalt het in de kapel van de Sterre der Zee als nooit te voren. De Mariaverering is in tijden niet zo groot geweest. Zelfs de protestanten schromen niet hier een kaarsje op te steken sinds 'okkellen Oosterwijk, hervormd predikante in Maastricht, er zo mooi over heeft geschreven in haar fijnzinnige studie *Een dienstmaagd in verzoogde staat*, een hommage aan Maria, de oermoeder van Maastricht. Mooi vind ik ook wat Simon Carmiggelt er over schreef in een van zijn *Kronkels* (22 juli 1970). Na een bezoek aan de schatkamer waar hij

'losse onderdelen van heiligen' zag, bracht hij enige tijd door bij de Sterre der Zee. „Terwijl ik er naar kijk, komt een oude man aanfietsen die, naar zijn uiterlijk te oordelen, lange tijd in 'ons Indië', heeft doorgebracht. Hij heeft zeer treurige ogen. Voorzichtig stapt hij af, zet de fiets tegen de muur, komt naderbij en ontsteekt een kaars van dertig cent voor het beeld. Daarna knielt hij neer, vouwt de handen en begint onhoorbaar te prevelen. Na een tijdje komt hij weer overeind. Hij haalt een ouderwets beursje tevoorschijn en loopt naar de muur waar twee ijzeren busjes hangen, een voor gevraagde gunsten en een voor verleende gunsten. In het eerste busje doet hij een

kwartje. Dan stapt hij op de fiets en rijdt weg. Ik hoop maar dat het helpt, want hij ziet er uit als iemand die dringend om wat gunsten verlegen zit.”

In de zojuist verschenen bloemlezing *Maria* (Mariapoëzie) las ik van de priester-dichter Jacques Schreurs het als een poëtische verzuchting klinkende *Bij de Sterre der Zee*:

*Een oude vrouw, een teder handgebaar;
Een schuchtere en verschoten bloem
Legt verse kelken op het pronkaltar
Der Lieve Vrouwe; ik noem
Haar naam niet: wind is alle roem;
En alles, alles, alles gaat voorbij:
De hand, de bloem, het altaar en ook
zij.
Maria bid voor mij!*

VI
Michel Tournier: „Zo zal ik me dus straks op mijn leger uitstrekken en me in de duisternis weg laten glijden, voor altijd. Eigenaardige krankzinnigheid. De slaper is een krankzinnige die zich dood waant.”

VI
Overleven, ontwaken in Maastricht. Op afstand volg ik de bouw van het nieuwe Bonnefantenmuseum. Langs de Maas. Al meer dan een mooie belofte, zo zie ik. Hart van het gebouw lijkt mij de trap, die naar het licht voert. In gedachten loop ik nu die trap op. Buiten stroomt de rivier. De weg, de waarheid en het leven. In het museum liggen herinneringen aan het leven opgeslagen. De trap bestijgend voeg ik mijn voetstappen er aan toe, en voel mij lichter worden.

VII
Op een foto van Robert Doisneau hebben drie mannen – ik laat ze even uit Maastricht komen – een doodskist getimmerd. De baas (denk ik) staat er een beetje grijnslachend bij, de anderen trekken hun gezicht in een plooi. Er is iets met die kist en met die mannen. Wat mag het toch zijn dat die foto zo'n opgewekte indruk op mij maakt?

WILLEM K. COUMANS